Periodizări

Cînd am terminat facultatea, la începutul anilor '60, erau la modă, în istoria literară, periodizările. Am mai scris si cu altă ocazie despre asta. Ulterior, pe fondul cresterii influentei lui Călinescu, pe de o parte, care a condus la o escamotare a obiectului istoriei literare prin accentuarea rolului criticii, iar pe de altă parte, prin impunerea anistorismului structuralist, preocuparea pentru decupajul faptelor de istorie literară a căzut în desuetudine. Cînd nu s-a renuntat cu totul la criteriul istoric, locul istoriilor propriu-zise l-au luat panoramele. În acestea, periodizarea se făcea de obicei pe decenii si pe genuri. Abia în timpul din urmă, lectura postmodernă a literaturii a readus în discutie si alte criterii, unele abandonate în trecut, altele noi, si a retrezit interesul pentru periodizarea istoriei literaturii. În plus, au dispărut anumite reticente de natură ideologică, vinovate si ele de raritatea istoriilor literare (ca să nu zic absenta) în anii comunismului.

La acestea, trebuie adăugată o modificare de perspectivă: îndepărtarea de anumite fenomene creează acel efect de masificare si stilizare de care vorbea T. Vianu capabil să ne împiedice a ne rătăci printre detalii ignorînd întregurile. Cel putin două astfel de reconsiderări importante se cuvin mentionate. Este evident că ele datează din deceniile ultime. A fost, de exemplu, "întregit" romantismul românesc. Contributia decisivă a avut-o cartea lui Virgil Nemoianu, *Îmblînzirea romantismului,* chiar mai înainte ca ea să-si aibă versiunea românească. Putem privi acum romantismul românesc ca pe un întreg, dincolo de tensiunile, precum aceea dintre *clasic* si *romantic,* sau de considerentele de epocă, precum existenta unui preromantism sau a unui romantism întîrziat (Eminescu), care au sabotat pînă deunăzi omogenitatea curentului. Acelasi lucru s-a întîmplat cu modernismul. O carte recentă a lui I. B. Lefter, *Recapitularea modernitătii,* a demonstrat că pulverizarea conceptului si fenomenului modernist a fost opera generatiei de critici interbelici si ea a fost preluată nediscriminatoriu de criticii contemporani. Datarea celor două mari curente nu mai pare să pună astăzi nici o problemă. Acceptată fiind ideea formalistilor rusi că o epocă literară nu începe si nu se sfîrseste exact acolo unde se sfîrseste ori începe epoca de dinaintea sau din urma ei, ci se "pregăteste", subteran, o bucată de vreme, prelungindu-se apoi, tot subteran, ani buni, periodizarea actuală a literaturii diferă considerabil de aceea de odinioară. Iată: romantismul se întinde de la manifestul lui principal, *Introductia* la "Dacia literară" din 1840, si pînă cînd Ghica si Eminescu îsi publică operele, atît de caracteristice pentru romantism, în proză, respectiv în poezie, adică pînă în jurul lui 1880. Este limpede

totodată că avem încercări romantice înainte de anul manifestului (Heliade, Cârlova), peste care se suprapune însă neoclasicismul sub semnul căruia debutează literatura asa-zicînd artistică (Budai Deleanu, Asachi, Văcărestii etc.), după cum tendintele noi, postromantice, clasice, realiste, parnasiene si simboliste există în subtextul anilor '70-'80, o dată cu *Junimea* si cu autorii tineri (Al. Odobescu, Hasdeu, Duiliu Zamfirescu, Caragiale, Macedonski, Creangă, Slavici). Modernismul are, si el, un început ascuns probabil, pe la 1890, si cu sigurantă după 1900, ca să eclozeze în 1918, încheindu-se în 1948 (dacă nu punem la socoteală *neo-modernismul* anilor '60-'70, un fel de *remake,* după nimerita expresie a lui Mircea Cărtărescu). Dedesubtul orientării moderne se găsesc, vreme de două sau trei decenii, la răscrucea secolelor XIX si XX, un postromantism tenace în stare a absorbi mitologiile nationaliste de la *Sămănătorul* lui Iorga sau de la *Viata românească* a lui Stere, dar si din poezia lui Goga, un curent eminescian, cum l-a botezat Ibrăileanu, din apele tulburi ale căruia ies Bacovia si Arghezi, tot soiul de realisme sociale cuminti, inspirate de socialismul lui Gherea si Nădejde, neoclasicismul eclectic al lui Cosbuc si altele.

În sfîrsit, elaborarea unor concepte noi ajută mult la o periodizare corectă. Asa stau lucrurile cu conceptul de *bătălie canonică,* oarecum curent în S.U.A. anilor '80 ai secolului XX, pus la noi în circulatie, zece ani mai tîrziu, de acelasi Virgil Nemoianu într-un articol din *România literară.* Dacă ne aruncăm ochii pe istoria literară proaspăt reperiodizată, observăm imediat cel putin două momente în care *bătălia canonică* a despărtit apele: în momentul junimist de la 1865-1875, cu faimoasa polemică maioresciană împotriva romantismului, si în momentul sburătorist de după primul război, cu tot atît de faimoasele revizuiri lovinesciene. Actuala generatie optzecistă pretinde acelasi lucru pentru ea. Timpul îi va da ori nu dreptate. În ce mă priveste, înclin să cred că paradigma postmodernă o înlocuieste pe aceea modernă exact în momentul în care Cărtărescu si compania îsi fac aparitia pe scena literară. Prima bătălie canonică a însemnat maturizarea deplină a literaturii române, la apusul romantismului, a creat critica, teatrul si proza nouă, legitimînd un fel de victorianism al ideilor si formelor literare, a doua a separat modernismul de *l'ancien régime* literar si victorian, iar a treia a dat nastere postmodernismului, rupînd puntile care-l legau de un modernism devenit aproape centenar.

Despre unele consecinte ale acestor schimbări, cu proxima ocazie.